

REFERATER AF FOREDRAG
PAA MØDERNE

The Ammassalik Eskimo.

Contributions to the ethnology of the East Greenland natives.

Second Part.

ved

William Thalbitzer.

(Meddelelse ved bogens forelæggelse i Selskabet d. 2. November 1923.)

Dette værk optager 39. og 40. bind av Meddelelser om Grønland. Hovedindholdet ses av følgende oversigt.

(39. bind =) First Part, indeholder de etnologiske og antropologiske resultater av tre expeditioner til Østgrønland, nemlig Gustav Holm's i 1883—85, G. Amdrup's i 1898—1900 og W. Thalbitzer's i 1905—6 (»Ethnographical Collections from East Greenland«). Udkom 1914.

(40. bind =) Second Part, hvori der er samlet prøver av Ammassalikeskimoernes åndelige kultur, indeholder indtil videre tre avhandlinger, nemlig

- no. 1, Hjalmar Thuren: On the Eskimo Music in Greenland,
- no. 2, W. Thalbitzer and Hj. Thuren: Melodies from East Greenland,
- no. 3, William Thalbitzer: Language and Folklore.

Avhandlingerne nr. 1—2 i anden del forelå færdigtrykt allerede for 12 år siden; de var resultat av et samarbejde med musikhistorikeren HJALMAR THUREN († 1912). Han gjorde rede for den eskimoiske musiks rytmiske og tonale karakter, på grundlag av det av mig hjembragte materiale, og han bestemte dens art og plads indenfor de primitive

folks musik. Mit bidrag bestod især i tolkningen og klassificeringen av de eskimoiske sangtexter, efterat vi i fællesskab havde gennemgået mit på en fonograf i Østgrønland optagne materiale og optegnet ord og toner. Idet hver text blev henført til sin kunstart — børnesange for sig, episk-lyriske digte for sig, trommesange for sig, signalsange, dansesange, trylleformularer osv. for sig, — fik derved også de tilhørende melodier eller melodilignende recitationsformer deres plads i tilsvarende grupper.

Materialet var helt igennem upåvirket av Evropærkulturen, øst umiddelbart fra den for 20 år tilbage opdagede og endnu næsten ganske hedenske Eskimostamme ved Ammassalik. Senere (to år efter Thurens død) hentede jeg supplerende materiale fra indvandrede østgrønlændere i Kap Farvelidistriktet, hvor hedensk og kristen kultur mødes og brydes (jvfr. supplementet i 3dje avhandling).

Det lykkedes os at påvise, at de eskimoiske sange, hvis melodier høres som »primitiv« musik, i virkeligheden omfatter flere forskellige sangtyper, ligesom dette folks digtekunst (eller uskrevne litteratur i bunden stil), der ikke før har været grundigt undersøgt, i dette materiale fra Østgrønland viste sig at indeholde mange forskellige digtarter. Både i melodierne og i mange av digtene viste der sig at herske en forbausende teknik med tydelige regler for komposition og rytme.

I den skriftlige fremstilling av texterne, der helt igennem er trykt i originalsproget ved siden av den engelske oversættelse¹, har jeg anvendt det samme fonetiske princip som i min tidligere samling av folklore fra Vestgrønland. Den østgrønlandske dialekt avviger betydeligt fra

¹ En dansk oversættelse av en stor del av materialet findes i min grønlandske anthologi (»Eskimoiske digte fra Østgrønland«, 1921).

Vestgrønlændernes og forstås kun med vanskelighed, eller slet ikke, av disse. Fonetisk er materialet dog omtrent ens begge steder. Jeg har behandlet fonetikken og grammatikken i en indledning til textmaterialet. Exempelvis skal jeg her anføre nogle former for at vise forskellen mellem øst- og vestkystens dialekter.

øgr. *it^wtin* 'du' = vgr. *il^wlit* (sædv. stavet *ivdlit*).

» *o'a* (el. *oa*) 'jeg' = » *uwaja* (sjældent i ø.-gr).

I 1. person ental ender verbet i reglen i øgr. på *-o'a* (el. *-oa*), hvor vgr. har *-oŋa* (*-uŋa*), og i flertal på *-o'n* (vgr. *-ugut*). I den intransitive participiumsform er 1. personendelsen endnu stærkere forandret i øgr., idet den oftest er *-liwa* istedenfor *-loa* (der dog forekommer), svarende til vgr. *-soŋa*. Ligeledes øgr. *-tiwa* (*-niartiwa*) = vgr. *-loŋa* (*niarloŋa* 'jeg el. mig — villende'). I den transitive grundform (verb. finit.) er endelsen for 'han — mig' i øgr. *-a'ra*, i vgr. *-a'ŋa*. To nye relativ-pronominer optræder i øgr. nemlig *nåleq* (også *nát'er*), 'hvilken (av flere)' og *kiseq* (*kisér*) 'hvad' foruden *kia* 'hvem'; sidstnævnte svarer til vgr. *kina* 'hvem'. Vgr. *suna* 'hvad' bruges også i øgr. (*cuna*). Det øgr. *nåleq*, der ikke findes i vgr., findes både i Labrador og i Alaska. Ja og nej hedder på øgr. *e'* og *erqe*, på vgr. *a'p* og *na'xa*.

Her findes nu prøver på de allerfleste eskimoiske (grønlandske) digtarter. Et nærmere kendskab til andre egne folklore, fx. Alaskaeskimoernes, vilde sandsynligvis vise en noget anden og snarest endnu videreført specialisering (Sec. Part s. 169). Dette er den første eskimoiske anthologi med engelsk oversættelse og kommentarer til hver enkelt digt eller fortælling. Vi finder en bevidst poetisk stil ud-

viklet i disse åndsprodukter, en primitiv kunstpoesi, hvori sprogets mest malende udtryk, ofte gammeldags ord og vendinger er taget i brug. Enkelte gamle digte havde næsten ræmsens karakter, tildels uforståelige for de indfødte selv. Også tabuhensyn i sproget virkede ofte til omskrivninger, der hyllede tanken i mystik. Først gennem mange års ihærdigt studium lykkedes det at nå til en relativt avsluttende forståelse av de vanskeligste partier. Den første opgave var at udskille hvert digt og henføre det til sin textart efter form og indhold: altså at opdage arterne og disses karaktertegn.

En almindelig redegørelse for de forskellige digtformer og nogle av de digteriske virkemidler er forsøgt i indledningen til hele textavsnittet (og tildels i indledningerne til hvert underavsnit). Der er en østgrønlandsk poetik, en eskimoisk *ars poetica* (l. c. s. 160—179). — Nogle av digtarterne har dog været kendt og beskrevet tidligere, især dyrefablerne, fuglerimene og de juridiske trommesange (cf. H. C. Glahn, Lytzen, Rink, Holm, Kn. Rasmussen). Men nye, først nu som digtarter erkendt og beskrevet¹, er følgende grupper:

Kælesange, børnesange, episk-lyriske digte (exkl. dyrefablerne), signalsange for kajakmænd og bærplukkere, danse (*tivaleq*)- og rollesange (*uaajeertoq*), religiøse eller kultiske sange (udført av angakokken). Dertil kommer trylleformularerne, hvorav der tidligere har været givet nogle få prøver (C. Kruise og C. Rosing). »Trommesange« har ofte været omtalt, men uden klar forståelse av at det er et begreb, der omfatter flere arter (*tivaleq*, *uaajeertoq* og kultiske sange) foruden den særlige syd- og østgrøn-

¹ Bortset fra beskrivelser og prøver, jeg tidligere har givet av disse arter i mindre artikler om Eskimoerne.

landske form for juridiske trommesange, der sædvanligvis betegnes som »trommestriddssange« (sangkampe). Av disse sidste har der oftere været givet prøver i den danske litteratur, allerede fra Hans Egedes dage¹, men iøvrigt ikke mange, før Rink i supplementet til sine »Eskimoiske Eventyr og Sagn« (1871) gengav en del i dansk oversættelse (derav to med grønlandsk text). Disse prøver gav allerede et mærkeligt indblik i den eskimoiske kulturs og litteraturs hidtil tillukkede verden. Men billedet var ensidigt, fordi prøverne var altfor tilfældige, løsrevne fra det åndelige miljø, hvor de hørte hjemme. Først på baggrund av helheden får hvert enkelt led av den gamle traditionsverden sin rigtige belysning; først ud fra de samlede traditionsformationers naturgrund forstår vi hvert enkelt produkt som det frø, kim eller skud, det er, av en gammel sammensat kulturverden. At Grønlændernes uskrevne, kun mundtligt overleverede litteratur har været så omfattende og sammensat, som det fremgår av mit materiale, har ikke før været påvist. Hovedinteressen har vel været samlet om de episke prosaiske overleveringer, sagn, æventyr og fortællinger, samt altså trommestriddsangene. Men folkesjælen har haft mange andre udtryksformer — disse nye digtformer, hvorav min bog gir en mængde prøver, viser det klart — og de udtrykker endda kun, efter hvad jeg forstår, en brøkdelen av disse åndskulturens former, nemlig kun dem, der tilfældigvis, ifølge traditionernes historie, har fået »litterære« udtryk. Eskimoernes sociale kultur gav sig selvfølgelig også udslag i ganske andre retninger, som jeg ikke her skal dvæle ved — men som en fortsættelse av bogen forhåbentlig engang skal fortælle om.

¹ Se Festschrift Vilhelm Thomsen (1912) s. 111.

Om prosatexterne — av hvilke jeg gengir 25 av ialt ca. 110 optegnede — skal jeg kun bemærke, at også de falder i forskellige klasser efter deres art og indhold: myter; folke- og heltesagn; historier eller fabler (æventyr); beretninger om nyere oplevelser; selvoplevelser. Der kan påvises en (måske i didaktisk hensigt) omformet rest i Grønland av en vestpå langt videre udført, storladen og dybsindig myte om eskimosamfundets og menneskekulturens genesis — en myte, der er særlig kendt fra vestkysten av Alaska, fra egnene om Yukonflodens munding. I Alaskavarianten kaldes »det første menneske« *Cupuluk* 'den (som et blad) grønne'; i Nordvestgrønland (Kap York) *Avovav* 'edderfuglen'; i Østgrønland *Navagiaq* eller *Nivaavjiaq* 'havdyret (sæl eller hval) der slår med halen, idet det går ned'. Der er, trods forskellighederne, en kontinuitet i mytens indhold fra Beringsstrædet til Østgrønland. Flere andre av Grønlændernes mytiske sagn viser sig at ha den samme vide udbredelse. Også en del av »folkesagnene« (om Erqilikkerne, de frygtede indlandsboer) peger langt ud over Grønlands grænser og røber ved mange bevarede enkelttræk deres udspring fra sammenstød mellem de vestlige Indianere i Nordkanada (Alaska) og de Eskimostammer, hvis landområder ligger som en bræmme om fastlandets nordvestlige kyster.

Til slut vender jeg tilbage til de grønlandske digte for at gi nogle eksempler på den sproglige teknik, der som jeg nævnte lægger sig for dagen i deres form, ikke mindst i de lange omkvæd, der omgir hver strofe. Før har man kun haft vage forestillinger om trommesangenes omkvæd; man kaldte disse sange *aja*-sange efter det hyppigst forekommende ord i omkvædet. Det viser sig, at omkvædene (som indtar den største plads i alle disse sange) har en

bestemt struktur, at de er formede i faste perioder, bundne til strofen og særegne indenfor hvert digt, i hvilke *aja* varieres til andre lignende lyd og kombineres med andre ord med betydning av en retning (øst, nord, syd, vest, op, ned, ud osv.); *aja* selv synes ikke at betyde noget, men er kun bærer av melodiens på tre, fire eller fem toner skiftende former.

Sangen er altså inddelt i fastbyggede strofer, bestående av en enkelt meningslinje (øgr. ent. *ta'ia*, flt. *ta'rnät* 'digtet; nævnet; digtets indhold') og to eller flere omkvædslinjer (*tima* 'dens legeme'). Indenfor hver sang følges en fast periodeinndeling, ens gentaget for hvergang sangen gentas. For hvert nyt meningsord gentas hele omkvædsperioden, dels som prælidium (en el. to linjer), dels som efterspil. Meningsordet (linjen) ligger som en kerne midt inde i verset; fra strofe til strofe er de fleste linjer ens, kun meningslinjen varierer og fører sangens indhold videre.

Den første strofe i no. 192 ser således ud:

Omkvæd	Rytmsk skema.
A_1 <i>a:ja' ja'ja sä^wna:ja je'</i>	— — — ∪ ∪ — × —
A_2 <i>ha:ja' ja'ja sä^wna:ja' je'</i>	— — — ∪ ∪ — — —
B_1 (+ nævnet) <i>a:ja' kaka:juwana'i</i>	— — ∪ — ∪ ∪ —
C <i>hä:ja' ja'ja sä^wna:ja' je'</i>	— — — ∪ ∪ — — —

Omkvædet gentas altså omtrent ens i de to første linjer og indleder den tredje, men avbrydes dær av digtets første meningsbærende ord (nævn), der synges ind i samme melodi som omkvædslinjernes. Melodien er væsentlig den samme for hver linje, dog med en lille variation enten ved indgangen eller udgangen. Bortset fra det stadig vekslede »nævn« (her i tredje linje) er stroferne ganske ens. Da

strofernes antal når op til 30 (eller mere) og sangens tempo er sindigt, kan gennemsyngningen maaske vare det meste av en halv time. I reglen havde disse sange dog ikke over 20 vers og kunde synges igennem på 10—15 minutter. Der kunde være flere eller færre omkvædslinjer. I »kajakmandens sang om sin kone« (no. 38) er der 6 omkvædslinjer foruden »nævnets« linje, som både indledes og endes med et kort omkvædsord (*ajä* og *he'e*), svarende til det indledende *a'ja* i ovenstående strofes 3dje linje.

Som udfyldning til omkvædets *aja* (med varianter) tjener ca. 20 ord af lignende form som *sä^wna'ja*, hvilket er sammensat av *sä^wn'a* 'dernede i øst' (ud imod havet), og det (nu) meningsløse *aja*. Det er afledninger av demonstrative småord, der betegner retninger eller som *man'a'ja* 'dette eller denne her' (»min modstander«?). Et av dem har en mere almen betydning: *im'aqa'ja* 'så begynd! eller hør nu!' Sådanne periodede omkvæd hørte til i alle slags trommesange samt i de signalsange, der lød fra kajakmænd på havet eller bærplukkerne i fjældet. Men små tilløb til omkvæd kendes også fra alle de andre digtformer, både fra dem, der er bestemt til at synges, og dem, der blot reciteres med et fast musikalsk tonefald, fx. kælesange og børneræmser. Disse omkvæd smelter ofte sammen med det foregående ord, idet de ligesom blot tjener til at udfylde rytmen, fx. i den følgende børnevis, hvor linje 4 består av omkvædsord uden mening, og hvor slutningen av l. 1 ender på det samme omkvæd, smeltet sammen med *kim'akik'ake*:

1	<i>aki^wk'akä</i>	<i>kim'akik'ake rqa'jai</i>	De små (elendige) snipper (på min
2	<i>aki^wk'a</i>		anorak), som jeg med besvær havde tygget myge,
3	<i>kim'akik'a</i>		mine tyggede (snipper)
4	<i>ja'ja qaja</i>		[Omkvæd]

Egentlige rim er sjældne, men fremkaldes let på grund av sprogets suffixale karakter. Tilstræbt assonans synes ret almindelig. Begge dele ses i følgende eksempler (sammenhængende linjer) fra teksterne:

no. 8
puč'e-poq
tāč'e-poq

no. 10
am'uka
puč'uka

no. 14
it'ip'at'a
qaŋ'erpat'a
parp'āt'a

no 169
at'ame iāre'wa
ut'ume iāre'wa
